

## HARABİ DİVANI

Seher ERDOĞAN ÇELTİK<sup>1</sup>

### ÖZET

Bu çalışmada Harabi divanı tanıtılmaya çalışılmış, onun Türk şiiri içinde yeri ve önemi üzerinde durulmuştur.

**Anahtar Kelimeler:** Harabi Divanı, Bektaşî, şiir

## HARABI'S DIVAN

### ABSTRACT

Harabi's poetry which is known as Divan is introduced in this study. The place and importance of Harabi's Divan in Turkish literature are evaluated.

**Keywords:** Harabi's Divan, Bektashi, poetry

### GİRİŞ

Asıl adı Ahmet Edip olan Harabi, 1853 yılında dünyaya gelmiş, 1918'de vefat etmiştir. Onun doğum ve ölüm tarihi hakkındaki bilgilere ulaşmak için Saadetin Nüzhet Ergun'a başvurmak gerekir. Kaynaklar da bu konuda ona müracaat etmiştir (Ergun 1930). Ayrıca şairin yazdığı şiirlerden yola çıkarak da doğum ve ölüm tarihlerine ulaşmak mümkündür.

Ahmet Edip çeşitli mahlaslar kullanmış olsa da en çok Harabi mahlasıyla tanınmıştır. Harabi yanında Ahmet Edip ve Edip mahlaslarını da tercih etmiştir.

Doğum ve ölüm tarihlerinden anlaşılacağı üzere Ahmet Edip, 19. yüzyılda divan şiiri ve tekke şiiri geleneğine bağlı kalarak şiirler kaleme almıştır. Hem son dönem divan şiiri anlayışını temsil etmesi hem de Bektaşî şiir geleneğini temsil etmesi açısından divan şiiri ile tekke şiiri arasında bir köprü vazifesi görmektedir. Harabi'nin bu iki gelenekten beslenen divanı daha önce Şevki Koca ve Dursun Gümüsoğlu imzasıyla Can yayınları arasında "Ahmet Edip, Harabi Divanı, Yaşamı ve Tüm Şiirleri" adıyla yayımlanmıştı (2003). İlk baskıda bir ön sözle kısa bir inceleme yer almakta idi. Söz konusu eserin burada ele alacağımız ikinci baskısı, Dursun Gümüsoğlu imzasıyla yine aynı adla aynı yayınevinde, geniş bir incelemeyle 2008 yılında basılmıştır. Bu çalışmaya sadece bir divan çevirisi olarak bakmak yanlış olur. Harabi'nin hiç

1 Arş. Gör. Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Öğretmenliği

yayımlanmamış ve eksik yayımlanmış şiirleri de yer almıştır. Ayrıca onun hayatına dair daha önce bilinmeyen birtakım bilgiler de divanın başındaki incelemede gün yüzüne çıkarılmıştır.

Eser iki ana bölüme ayrılmaktadır. Birinci bölümde araştırmacı, şairin yaşamını ve şairliğini ele almıştır. İkinci bölümde ise Latin harflerine aktarılmış divan yer almaktadır.

Giriş bölümünde Ahmet Edip tanıtılmıştır. Doğum ve ölüm tarihleri, anne ve baba isimleri ve hakkında yeni ulaşılan bilgiler okuyucu ile paylaşılmıştır. Burada şairin kendi şiirlerinin de yaşamını aydınlattığı bilgisi dikkate değerdir. Örneğin; şairin annesinin adının Hatice olduğu ve 2 Nisan 1319/1901’de vefat ettiği bilgisi divanda yer almaktadır. Burada edebiyat tarihlerinde genelde baba isimlerinin yer aldığı ve anne isimlerine genellikle rastlanmadığını anımsamak gerekir. Divan bu açıdan dikkat çekicidir.

Şairin memuriyet hayatında karanlık kalan bazı noktalar da bu incelemede açıklığa kavuşmuştur. Bu noktalara baba adının İsmail olarak ortaya çıkarılmasını, görev yaptığı adalar ve rütbeleri de örnek olarak göstermek mümkündür. Denizcilikle ilgili görevlerde bulunan şairin görev yaptığı adalar ve rütbeleriyle ilgili bilinmeyen noktaları aydınlatan araştırmacının titiz bir araştırmaya imza attığı görülmektedir. Ayrıca kaynaklardaki bu bilgiler şairin şiirlerinden hareketle teyit edilmiştir. Şairin divanının sonuna kendi el yazısıyla düşüğü kayıttan çocuklarının isimleri, doğum tarihleri ve vefat yerleri de bu bölümde paylaşılan bilgiler arasındadır. Buna göre, kızı Zeynep Samiye Hanım 17 Rebiülevvel 1307/19 Teşrinivevvel 1305/1887 günü Sisam Adası Tifani Limanı’nda doğmuş; Fatıma Belkıs Hanım 11 Ağustos 1308/1890’da Şehremine Saray Meydanı Mahallesi’nde doğmuş ve 1315/1897’de çocuk yaşta hayata gözlerini yummuştur. Şairin 15 Cemaziyelahir 1317/8 Teşrinivevvel 1315/1891’de Davutpaşa’da İsmail Feridun adında bir oğlu dünyaya gelmiştir. Divanda böyle bir bilgiye rastlamamakla birlikte Rıza Tefvik, Harabi’yi ziyaret ettiğinde onun altı yaşında Hüseyin isminde bir oğlunun olduğunu belirtmektedir (Bölükbaşı 1944).

Eserde yer alan bir diğer bölüm Harabi ile İttihat ve Terakki Partisi’nin ilişkisinin anlatıldığı bölümdür. Burada şairin İttihat ve Terakki’ye olan yakınlığı, Enver Paşa’ya karşı beslediği sevgi ortaya konmaktadır. Harabi’nin İttihat ve Terakki için kaleme aldığı gazete de burada konsepti tamamlayacak şekilde yer verildiği görülmektedir (Gümüsoğlu 2008: 23–31). Bu bölümde II Abdülhamit’in Bektaşiliğe karşı tavrı alması, bunun sonucu Bektaşilerle İttihat ve Terakki’nin yakınlaşması ve Harabi’nin İttihat ve Terakki sevgisi değerlendirilmiştir.

“Harabi’nin Şiirlerinin Sınıflandırılması” (Gümüsoğlu 2008: 32–48) başlığı altında onun hemen her konuda şiir yazdığı ifade edilmiştir. Şiirlerin belli başlıklar altında değerlendirilmesinin uygun olacağı belirtilmişse de bu şekilde bir inceleme yapılmamış; şairin bazı şiirleri üzerinde kısaca durulmuştur. Harabi’nin dönemin toplumsal sıkıntılarını anlatan, gündelik hayatı konu alan, dine bakışımı ifade eden şiirleri ile kendisinden şiir isteyenlere karşı yazdığı şiirlerden örnekler verilmiştir.

“Harabi’nin Şiirlerinin Sınıflandırılması” başlıklı bölümün sonunda Harabi’nin bestelenen

eserleri hakkında bilgi verilmiştir. Araştırmacı Bektaşî babaları ile görüşüp şairin nefeslerini derlemeye çalışmış, Kemal Yıldız Dede tarafından Harabî'nin yirmi kadar nefesinin bestelenip uzun zaman Alevi-Bektaşî çevrelerinde icra edildiğini tespit etmiştir. Turgut Koca, Güldeste adlı eserinde Harabî'nin "Kâf ü nun hitabı izhâr olmadan" adlı nefesini notasıyla birlikte kaydetmiştir. "Ey zâhid şaraba eyle ihtiram" diye başlayan nefesi, İ. Hakkı Demircioğlu ve Erkan Oğur'un yorumuyla geniş kitlelere yayılmıştır. Araştırmacının Elmas Atar Baba'dan derlediği "Hak yoluna doğru giden" diye başlayan nefesi de Ahsen ve Doğan Tanırcan'ın katkılarıyla notaya alınmıştır. Ayrıca Harabî'nin iki şiirini Feyzullah Çınar, beş şiirini de Ali Rıza Albayrak ile Hüseyin Albayrak bestelemiştir (Gümüšoğlu 2008: 48).

İnceleme kısmında "Harabî'nin Yakın Dostları" başlığı altında (Gümüšoğlu 2008: 49-53) onun İhsan Mahvi Balkır, Kesriyeli Mehmet Sıtkı Akozan ile dostluklarına yer verilmiş, böylece Harabî'yi daha iyi tanımak ve anlamak için onun yakın çevresi ortaya konmaya çalışılmıştır.

"Harabi Hakkında Yazılan Makale, Kitap ve Tezler" başlığı altında herhangi bir değerlendirme yapılmaksızın Rıza Tevfik Bölükbaşı (s. 54-60), Saadettin Nüzhet Ergun (s. 61-62), Vahit Lütfi Salcı (s. 62-70), Halit Bayrı (s. 70-77), Herbert Jansky (s. 77), Abdülbaki Gölpinarlı (s. 78), Turgut Koca (s. 79-80), Şevki Koca (s. 80-87) ve Bedri Noyan Dede-baba (s. 87)'nin makale ve yazılarından alıntılara yer verilmiştir. Daha sonra "Harabi Hakkında Yapılan Tezler" başlığı altında aynı şekilde yorum yapılmadan alıntılar verilmiştir. Bu tezler Fikret Yörükoğlu, Abdullah Boğaz ve Hasan Şahin ile Kemal Üçüncü'nün çalışmalarından oluşmaktadır (Gümüšoğlu 2008: 91-109).

Araştırmacı, divan metnine geçmeden önce "Harabî'nin Yetiştirdiği Şahkulu Dergâhı'nın Tarihçesi" başlıklı bölümde Bedri Noyan'ın Şahkulu Dergâhı ile ilgili bir tanıtımına yer vermiştir.

Divan metninden önce "Sonuç" başlığı altında Harabî'nin Türk şiiri içindeki önemine değinilmiştir (Gümüšoğlu 2008: 114-115). Araştırmacı, Rıza Tevfik'in tekke şiiri ve Bektaşî geleneğini temsil etmesi açısından Harabî'yi anlattığı bir yazısını alıntı yapmak suretiyle okuyucuya sunmuştur. Bu bölümde onun şiirinin genel özellikleri ve işlediği konular yer almaktadır. Harabi hem aruz hem de hece veznini ustalıkla kullanan şairlerimizden birisidir. Onun şiirlerinin bazılarında Muhyiddin Arabi ve Mevlana'nın etkisi az da olsa hissedilmektedir (s. 115).

Harabi Naciye ve Zehra mahlaslarını kullanarak iki nefes yazmış, kadınların erkeklerden aşağı bir seviyede olmadığını söylemiştir. Bu şiirler dönemi içinde kadına verdiği önem açısından dikkat çekicidir. Bu bölümde Harabî'nin Bektaşî tekkelerine gidemediğine dair ortaya atılan iftiranın yanlış bir bilgi olduğuna da değinilmiş, onun Allah ve iman hakkındaki görüşleri ortaya konmuştur. Şairin tarih beyitleri de üzerinde durulan bir başka konudur. Harabi tarih beyitlerini eş, dost dediğimiz yakın çevresinin isteği üzerine kaleme almıştır. Harabî'nin tarih

beyitleri yukarıda da değindiğimiz gibi çocukları ve ailesi hakkında bilgi sahibi olmamızı sağlamıştır.

Eserin ikinci bölümünü Harabi divanının yeni harflere aktarılmış metni oluşturmaktadır. Divan iki bölüm hâlinde verilmiştir. Birinci bölüm “Harabi Divanı” başlığı altında beyit, gazel, murabba/koşma, muhammes, müseddes şeklindeki şiirlerden oluşmaktadır (Gümüšoğlu 2008:121-582). Divan metninin ikinci bölümünde “İlk Defa Yayınlanan Şiirler” başlığı adı altında yine aynı tarzdaki şiirler yer almıştır. Şiirlerin altında günümüz okuyucusuna yabancı gelen kelime ve Arapça ibarelerin sözlük karşılığı verilmiştir. Bazı şiirlerin yazım sebebi hakkında Edip Harabi’nin eklediği notlar dipnot olarak gösterilmiştir.

İkinci bölümdeki şiirlerin iki tanesinin altında yazım tarihleri bulunmaktadır. Bunlar 11 ve 12 Teşrinisani 1303 tarihini taşımaktadır (s. 614-615). Divan metninin sonunda Edip Harabi’nin Bursa’daki bir yakınına Rıza Tevfik Bölükbaşı hakkında yazdığı bir mektubuna da yer verilmiştir (s. 648-649).

Araştırmacı divan metninin sonuna her şiirin ilk mısrasını esas alarak şiirlerin sayfa numarasını gösteren bir dizin eklemiştir. Eserin sonundaki kaynakça kitaplar, makaleler, yayımlanmamış tezler, el yazmaları, salnameler şeklinde düzenlenmiştir.

Kaynakçadan sonra Harabi’nin memuriyeti ile ilgili bilgileri ortaya çıkaran Salname-i Bahriye’nin ilgili sayfalarının fotokopisi, Harabi’nin Rodos’a sürülmesine dair belge, Harabi divanının Süleymaniye’deki kendi el yazısıyla oluşturduğu divanı ile Taksim Atatürk Kitaplığı, Çorum Hasan Paşa Kütüphanesi, Mısır Kaygusuz Abdal Dergâhı’nda bulunan bir cönkteki şiiri ve son olarak Abdullah Uçman arşivindeki bir mektubun eski harfli orijinal metinlerinin tıpkıbasım örnekleri yer verilmektedir.

## SONUÇ

Sonuç olarak Dursun Gümüšoğlu’nun yaptığı bu çalışmayla Edip Harabi’nin hayatı hakkında çeşitli kaynaklardaki bilgiler bir araya getirilmiştir. Şiirlerinden hareketle bu bilgiler doğrulanmış, eksik kalan yönler tamamlanmış, yanlış bilgiler düzeltilmiştir. Hayatı hakkında bilinmeyen yönler gün yüzüne çıkarılmıştır. Harabi’nin el yazması hâlinde bulunan divanı gerekli açıklama ve notlarla günümüz harflerine aktarılmıştır. Eser, başında yer alan geniş bir incelemeyle okurların hizmetine sunulmuştur. Kitabın son bölümünde ilk defa yayımlanmış olan şiirlerine yer verilmiştir.

## KAYNAKÇA

Bölükbaşı, Rıza Tevfik (1944): *Yeni Sabah Gazetesi*, 21.07.1944, s. 2.  
 Ergun, Saadettin Nüzhet (1930): *Bektaşî Şairleri*, Maarif Vekâleti Yayınları, İstanbul.  
 Ergun, Saadettin Nüzhet (1926): “*Edip Harabi*”, *Milli Mecmua*, C. 10, S. 109, s. 1751.  
 Gümüšoğlu, Dursun (2008): *Ahmed Edip Harabi Divanı Yaşamı ve Tüm Şiirleri*, 2. Baskı, Can Yayınları, İstanbul.